

Rolverdeling leraar en leerling

Mensen worden niet door hoogbegaafdheid getroffen. Ze moeten er hard voor werken om de begaafdheid te realiseren. Dat geldt ook voor het jonge kind. De in potentie aanwezige mogelijkheden of talenten moeten namelijk wel ontwikkeld worden. Dat vraagt van u een dubbele rol: die van regisseur en coach.

Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn over het algemeen goed tot zeer goed in staat zich zelfstandig met een activiteit bezig te houden. Het is echter een misverstand om te denken dat ze daarom de verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces geheel zelf kunnen dragen. U als leraar bent en blijft eindverantwoordelijk en heeft in belangrijke mate de rol van regisseur. Het is onjuist om te denken dat deze kinderen uit zichzelf die activiteiten kiezen die bijdragen tot verdere ontwikkeling. Daarvoor hebben ze u nodig. Dat houdt niet alleen in dat u zorgt voor uitdagende activiteiten en een uitdagende omgeving, maar ook dat u ervoor zorgt dat ze die uitdaging daadwerkelijk oppakken. Dat doet u door in het persoonlijke contact uiting te geven aan uw verwachtingen ten aanzien van wat ze kunnen. Hoge, maar wel realistische verwachten leiden tot hoge prestaties. U laat merken dat u gelooft in de mogelijkheden van het kind en dat het die in deze activiteit kan waarmaken. Sander is 5 jaar en heeft een finke ontwikkelingsvoorsprong. Op advies van de orthopedagoog kiest de leraar ervoor om aan Sander bouwopdrachten te geven, waar hij zich op stuk kan bijten. Ze zet de kist met bouw materiaal klaar en nodigt Sander uit om te beginnen. Na enige tijd blijkt dat er nog niets uit zijn handen is gekomen. Hij is niet geïnteresseerd, denkt de juf. Pas nadat ze erbij gaat zitten en Sander op sleeptouw neemt door middel van globale suggesties en wat aanmoediging, komt hij los.

Ook al hebt u als leraar de eindregie, het is goed om ook naar het kind te kijken en te luisteren en ruimte te bieden voor diens eigen invulling. U maakt hem medeverantwoordelijk voor het leerproces. Tijdens het werken toont u uw belangstelling, biedt u veiligheid, stelt u (denk)stimulerende vragen en moedigt u aan. U bent nu vooral coach. Die rol is belangrijk omdat de uitvoering van de activiteiten, met name van de jongere kinderen, het nodige van hun doorzettingsvermogen vraagt. Coaching en stimulering door u kan daarom niet gemist worden. Uw rol van coach of stimulator is van invloed op de ontwikkeling van het zelfbeeld van het (hoog)begaafde kind.

Bij het geven complimenten is het overigens wel van belang om niet te sterk het accent te leggen op de uitzonderlijke intelligentie van het kind maar vooral op de inspanning die het heeft geleverd en de wijze waarop het te werk is gegaan. Dus niet zozeer in de trant van 'Wat ben jij toch een slim kind' maar meer als 'Wat heb jij hard gewerkt'. Natuurlijk is het goed dat u samen met het kind het resultaat van zijn inspanningen bespreekt en dat u van uw kant aangeeft wat u opvalt en waardeert. Waar het om gaat is dat eenzijdige benadrukking van zijn slimheid ertoe kan leiden dat het kind minder scherp blijft en een houding ontwikkelt dat hij zich niet meer hoeft in te spannen om slim te blijven of nog slimmer te worden.

Hoe u de rollen van regisseur en coach vorm geeft zal uiteraard per kind verschillen. U zult steeds een evenwicht moeten zoeken tussen stimuleren en loslaten. Geen of onvoldoende interactie tussen u en het kind kan hier betekenen dat bruggen niet worden gebouwd. Een te grote bemoeienis van uw kant kan het kind ervan weerhouden om bruggenbouwer te zijn of te worden (J. Stopper, 2000).

Compacten en Verrijken van activiteiten

Werken met ontwikkelingsmaterialen of werken binnen thema's/interessesgebieden biedt vele kansen om in te spelen op de specifieke behoeften van het kind met een ontwikkelingsvoorsprong. Jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong moeten op een manier die bij hen past worden gestimuleerd en uitgedaagd met activiteiten die hen ontwikkelingskansen geven. Opdrachten die ook voor hen aansluiten bij de 'zone van naaste ontwikkeling'.

De leraar volgt de ontwikkeling van een kind stap voor stap door middel van het stellen van tussendoelen, die zichtbaar zijn op ontwikkelings-/leerlijnen bij elk ontwikkelings- of leer- en vormingsgebied.

Een leraar heeft goed zicht op de leerlijn, weet de juiste interventies in te zetten waardoor de kinderen de doelen kunnen bereiken. Blijkt nu op basis van observatie dat de ontwikkelingsvoorsprong bij een kind blijvend is, dan vraagt dit aanpassing van het - stap voor stap - aanbieden van leerstof. Voor deze kinderen is aanbieden van (delen van) de leerstof in een beperktere tijd (compacten) en verbreden en verdiepen van het leerstofaanbod (verrijken) een adequate aanpak. Ook in een kleutergroep spreken we van compacten en verrijken van het activiteitenaanbod met als doel om zo optimaal tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van het kind met een ontwikkelingsvoorsprong.

Compacten

Hieronder verstaan we het aansluiten bij leerdoelen, wat in veel gevallen voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong inhoudt dat ze stappen op de leerlijn kunnen overslaan. U heeft een ontwikkelingsprofiel van het kind, beschikt over betrokkenheidsgegevens en basiskenmerken en met behulp van de signaleringslijst komt u tot de conclusie dat er bij een kind sprake is van een voorsprong op zijn leeftijdgenoten.

U biedt activiteiten aan, kiest ontwikkelingsmaterialen die passen bij dit ontwikkelingsniveau. Activiteiten die onder dit niveau liggen, biedt u niet meer aan. Wanneer een vierjarige vrijwel volledige letterkennis heeft en kan lezen wanneer hij in de kleutergroep komt, biedt u hem geen letterkennis activiteiten meer aan. U daagt het kind uit met opdrachten en materialen zijn kennis op een betekenisvolle manier verder te ontwikkelen. Als een kind de cijfersymbolen tot 20 al kent, de juiste hoeveelheden eraan weet te koppelen, één-één relatie kan leggen, geeft u hem geen telopdrachten tot 8 meer, maar formuleert u voor hem structureel hogere leerdoelen in het groepsplan.

U beperkt het aantal opdrachten met dezelfde inhoud, waar andere kinderen juist veel herhaling nodig hebben, hebben kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong meer aan verbreden en verrijken.

Om te bepalen of een activiteit in voldoende mate geschikt is voor kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong kunt u gebruik maken van het beoordelingslijstje op pagina 19. De hierin genoemde criteria staan niet volledig los van elkaar, maar overlappen elkaar gedeeltelijk. In feite zou aan alle of vrijwel alle criteria voldaan moeten zijn, willen we kunnen spreken van een activiteit die kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong activeert om hun talenten te mobiliseren en verder te ontwikkelen. Deze talenten kunnen betrekking hebben op:

- Taalvaardigheid: woordenschat, vertellen, lezen, taalspelletjes.
- Motoriek: spel, sport, toneel, bouwen, knutselen.
- Logisch denken: cijfers en getallen, uitzoeken hoe iets werkt, denkspelletjes (bijvoorbeeld Rummikub, Sudoku, dammen, schaken).
- Verkenning van de natuur: proefjes doen m.b.t. verschijnselen in de natuur, observeren hoe dieren en planten leven, het werk van een boomchirurg.
- Muziek: luisteren naar muziek, muziek/liedjes maken.
- Omgaan met anderen: samenwerken, samenspelen, anderen helpen.
- Omgaan met zichzelf: nadenken over jezelf, weten waar je wel/niet goed in bent, concentratie, uiten van mening, gevoelens en gedachten.

Verrijken

Als het compacten op deze manier wordt toegepast wordt het onderwijsaanbod voor deze kinderen al een stuk aantrekkelijker. Compact & Rijk is echter gericht op een brede ontwikkeling, daarvoor is verrijken nodig. Initiatief tot de inzet van verrijkingsactiviteiten gaat uit van de school of in sommige gevallen van de ouders. Het is van belang dat dit gepaard gaat met overleg. Gezamenlijke betrokkenheid bij de keuze en uitvoering van verrijkingsactiviteiten draagt bij tot een ondersteunend klimaat en hoeft geen brug te ver te zijn.

Onder verrijken verstaan we *niet* het moeilijker maken van de opdracht, dan doen we de persoonskenmerken van deze kinderen tekort. In Compact & Rijk hebben we activiteiten opgenomen die voldoen aan (een groot aantal van de) criteria voor activiteiten voor jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit zijn criteria die goed passen bij de persoonskenmerken. Het kind heeft hierdoor volop kans zich verder te ontwikkelen. In paragraaf 1.4 'Werken met Compact & Rijk' vindt u deze criteria voor verbreden en verrijken van activiteiten.

De leeromgeving

Ook hierin kunt u rekening houden met, en aansluiten bij, jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Ook deze doelgroep leert op jonge leeftijd heel graag handelend. Belangrijk om hierop aan te sluiten in de leeromgeving, er is voldoende te ontdekken voor deze kinderen. Ze hebben een brede belangstelling. Zorgt u er bijvoorbeeld voor dat de materialen in de spel- en themahoeken uitnodigen tot creatief spel en experimenterend leren. De materialen worden steeds genoemd bij de activiteiten in Compact & Rijk, een aantal hiervan kunt u standaard in de leeromgeving opnemen. In de hoeken kunnen de kinderen samen spelen en of met één van de activiteiten aan de slag gaan. Richt zo in dat de kinderen op een positieve manier van elkaar afhankelijk zijn bij het samenwerken in een knutsel- of ontdekhoek of restaurant of winkeltje.